

COOPERATION OF CHILDREN'S LEGAL REPRESENTATIVES WITH KINDERGARTEN PEDAGOGICAL STAFF IN SOLVING DEFINED PROBLEMS

Radmila Burkovičová¹, Karin Fodorová²

Abstract

Cooperation of children's legal representatives with kindergarten pedagogical staff is one of the preschool education conditions, yet often influenced by social, economic and other issues. The research aimed at finding out the frequency of establishing cooperation and the difficulty in solving problems between legal representatives and kindergarten pedagogical staff. We used qualitative method and a questionnaire to collect the data. Participants included headmistress, head teachers, and "executive" kindergarten teachers. Within economic area, paying education fee was the most frequent for "seamless cooperation", cooperation in paying meals was most frequently addressed as "with difficulties", and the above-standard activities were most frequently "without difficulties". Within social area, cooperation regarding kindergarten availability, its location in a certain area and inclusion related problems were mostly addressed "sometimes". Personal consultation was found as the most effective cooperation form in problem solving. In a public professional environment, focused attention is needed to address the outlined issues.

Keywords

Pedagogical Staff, Kindergarten, Child, Legal Representative, Cooperation, Issues

I. Úvod

Lidé se nacházejí v prostředí přírodním i sociálním a se sociálním prostředím jsou trvale v interakci. Pokoušejí se řešit jeho požadavky a zvládnout problémy týkající se jeho fungování (Navrátil & Musil, 2000).

Cílem článku je prezentovat výsledky šetření (1) častosti navazování spolupráce za účelem řešení specifikovaných sociálních problémů a (2) obtížnosti spolupráce při řešení předestřených ekonomických problémů, které potřebovali zákonní zástupci dětí zařazených v mateřské škole (dále také jen MŠ) řešit s pedagogickými pracovníky MŠ; a (3) charakteristiky pedagogických pracovníků ve vybraných ukazatelích.

II. Problém jako sociální pojem

Problém je věc k řešení, sporná otázka, otázka k rozhodnutí (Kol. autorů, 2006). Je to rozpor, překážka, paradox, protiklad, nesnáze, svízele, těžkost, konflikt, nehoda, nesouhlas, který vybočuje z navyklého rámce existování jevů, porušuje stereotyp vnímání, registrování a reagování; situace, kdy jedinec zná cíl, jehož chce dosáhnout, ale nezná cestu a způsob jeho dosažení. Označuje takové podmínky, situaci nebo stav, který je nevyřešený, nechtěný, nebo nežádoucí a obvykle vyžadující nějaké řešení. Způsob řešení problému vyžaduje pochopit nejdůležitější aspekty daného stavu. Zapojuje produktivní myšlení, je podnětem k myšlenkové aktivitě, pokud ovšem přesáhne práh vnímání jedince a vzbudí zájem o řešení (Maňák & Švec, 2003).

Problémy člověk řeší neustále. Podle Poppera (1998) je celý život řešením problémů týkajících se situací a činností orientačních, rozhodovacích nebo výkonných. Problém je nutné správně ohraničit, zmapovat potřebné souvislosti a předvídat důsledky přijatých opatření. Odborníci ale upozorňují, že horizont osobní zkušenosti a z ní odvozených postojů, z něhož se při řešení jakýchkoliv problémů

¹ University of Ostrava, Faculty of Education, Fráni Šrámka 3, 709 00 Ostrava. E-mail: Radmila.Burkovicova@osu.cz.

² University of Ostrava, Faculty of Education, Fráni Šrámka 3, 709 00 Ostrava. E-mail: Karin.fodorova@osu.cz.

vychází, není dostatečnou platformou pro posuzování vážnějších problémů jakkoli velkého společenství lidí (Matoušek a kol. 2008).

Pro označení schopnosti lidí řešit vlastní problémy používá Barlett (1995) termín *zvládnání* nebo *schopnost zvládat*. Zvládnání se týká lidského úsilí řešit situace, které mohou být vnímány jako sociální úkoly, životní situace nebo problémy života, které lidé prožívají jako tlaky. Řešit je lze individuálně nebo skupinově. Schopnosti pro řešení problémů mají sociální kontext, v jehož rámci jedinec o řešení svých problémů usiluje. Specifická, individuální konfigurace životních okolností bývá označována termínem *životní situace*. Její reflexe představovaná uvědoměním, pravdivým pojmenováním a sdělením je prvním krokem k možnému řešení problémů. Navrátil (2000) podotýká, že na schopnosti zvládat problémy, a také na přístupu k odpovídajícím informacím a službám závisí sociální fungování.

Sociální jako pojem označuje vlastnost a má dva zásadně odlišné významy, které někdy zaznívají současně: může zahrnovat společnost, společenství. Přednostně jej však používáme v hodnotovém smyslu. Sociálním nazýváme smýšlení, postoje, které jsou otevřené pro porozumění pro poškozené a slabé a vycházejí jim vstříc (Brugger, 2006).

Sociální otázka se pak ptá, co je v našem společenském uspořádání chybné a jak tomu odpomoci. Sociální problém je věc k řešení, kterou je možné definovat jako společenský stav nebo společenskou situaci, který vyrůstá z rozporů mezi existencí jedince ve společnosti a společenskými podmínkami lidské existence. Nelze za něj však považovat každé nenaplnění individuálních potřeb.

Sociálními problémy moderní doby jsou chudoba, nezaměstnanost, sociální nerovnost vyvolávající konflikty, narušení rodinných vztahů, odcizení člověka byrokratické správě, kriminalita, drogy, diskriminace národnostních menšin, diskriminace žen a nerovnost pohlaví, manipulace lidí prostřednictvím masmédií (Wildmannová, 2005). Keller (2012) jako nová sociální rizika uvádí nízkou nebo nevyhovující kvalifikaci, neúplnou rodinu, potíže se sladěním pracovních a rodinných povinností. Dodáváme, že sociálním problémem v rodině může být i hráčství v jakékoliv formě, alkoholismus, kuřáctví, utrácení finančních prostředků nad úroveň příjmů rodiny, partnerská nevěra, uspokojování zájmů mimo rodinu, násilí fyzické i psychické, dlouhodobá nemoc některého z členů rodiny, násilí v rodině.

Mnohé z uvedených sociálních problémů jsou zároveň problémy ekonomickými nebo mají ekonomické dopady nebo ekonomické problémy sociální problémy vyvolávají. Např. chudoba jako sociální problém může být důsledkem ekonomického problému nezaměstnanosti, nezaměstnanost ji může způsobovat a v konečném důsledku jde o ekonomický i sociální problém.

Ekonomické i sociální problémy jsou sociálními jevy, vznikají, vyvíjejí se, zanikají působením lidí, jejich vzájemnou interakcí a spoluprací. Jejich podstatu tvoří kulturní normy, hodnoty a aspekty společenského života, které jsou vnější, a mají vzhledem k aktérům „donucovací“ charakter. Složitý společenský jev, který je v zorném poli zájmu mnoha vědních disciplín – sociologie, politologie, historie, ekonomických i právních věd je spolupráce neboli kooperace, z latinského *cooperare* (Kasíková, 2007). Je vymezována jako společná a návazná činnost uvnitř skupiny a navenek, jejíž podmínkou je akceptování společných cílů, což je jejím konstitutivním znakem. Je středem ekonomických systémů z mikroekonomického i makroekonomického hlediska. Může být dobrovolná, nedobrovolná, přímá a nepřímá, dílčí, komplexní a trvalá nebo má situační charakter. Podstatná je kooperace prosociální, zaměřená eticky k hodnotným cílům.

Ve smluvně vázané kooperaci, jejímž charakteristickým znakem je ochota účastníků vstupovat do kooperace z vlastní vůle, je přesně určeno, čeho se týká, co se od koho požaduje, s jakým chováním se počítá, na jakou dobu. Jsou s ní spojeny projevy sdílení, pomoc, důvěra.

Spoluprací se zákonnými zástupci dítěte pedagogickým pracovníkům ukládá základní platný kurikulární dokument, podle něhož jsou vzdělávány děti ve všech českých mateřských školách a to *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* (MŠMT, 2018). Pedagogický sbor pracuje jako tým a zve zákonné zástupce ke spolupráci, která je jednou z podmínek předškolního vzdělávání.

Má být postavená na vztazích, kdy mezi zákonnými zástupci a pedagogickými pracovníky panuje oboustranná důvěra, otevřenost, vstřícnost, porozumění, respekt a ochota spolupracovat, poněvadž má fungovat na základě partnerství.

Ve vztahu k dítěti, k jeho vzdělávání, které je náplní práce pedagogických pracovníků v MŠ, jsou zákonní zástupci dítěte pravidelně a dostatečně informováni o všem, co se v mateřské škole děje. Pedagogičtí pracovníci spolupracují se zákonnými zástupci na společném postupu při výchově a vzdělávání jejich dítěte. Ve vztahu k zákonným zástupcům podporují rodinnou výchovu, pomáhají zákonným zástupcům v péči o dítě, jsou vyzýváni ke sdělování vzniklých problémů různého charakteru a ke spolupráci při jejich řešení. Evidují názory, přání a potřeby zákonných zástupců v ohledu vzdělávání jejich dítěte a na získané podněty reagují.

Pedagogické situace jsou situacemi sociálními. Dějí se mezi zainteresovanými lidmi, jimiž je v MŠ personál představující ředitelé nebo ředitelky, vedoucí učitelky, učitelky, asistenty pedagoga, případně další spolupracující odborný personál, a zákonnými zástupci dětí, jimiž jsou zpravidla rodiče. A tak, jako mezi jinými skupinami lidí, i mezi lidmi zařazenými na uvedených pracovních pozicích a zákonnými zástupci dětí zařazených do MŠ, dochází k problémovým situacím různého charakteru. Lidé však problémy, které se vyskytnou, zpravidla řeší.

III. Metodologie

K výzkumné spolupráci jsme oslovili ředitele, ředitelky, učitelky a vedoucí učitelky mateřských škol. Pro jedince na zde uvedených pracovních pozicích budeme v dalším textu používat označení pedagogický/čtí pracovník/ci.

Hlavním cílem výzkumu bylo:

Zjistit častost spolupráce za účelem řešení specifikovaných sociálních problémů a obtížnost spolupráce při řešení předestřených ekonomických problémů, které potřebovali zákonní zástupci dětí zařazených v MŠ řešit s pedagogickými pracovníky MŠ a zjistit charakteristiku pedagogických pracovníků ve vybraných ukazatelích. Specifikací je myšlen výběr problému, ten je upřesněn častostí nebo obtížností.

Dílními cíli k řešení bylo:

1. Identifikovat častost navazování spolupráce zákonných zástupců dětí zařazených do MŠ s pedagogickými pracovníky MŠ za účelem řešení specifikovaných problémů sociálního charakteru.
2. Identifikovat obtížnost spolupráce pedagogických pracovníků MŠ se zákonnými zástupci zařazených dětí při řešení předestřených problémů ekonomického charakteru.
3. Zjistit charakteristiku výzkumného souboru - pedagogických pracovníků ve vybraných ukazatelích.

Z cílů vyplývají následující problémové otázky:

1. Jaká je častost navazování spolupráce zákonných zástupců dětí s pedagogickými pracovníky MŠ za účelem řešení specifikovaných problémů sociálního charakteru?
2. Jakou obtížnost přiřadili pedagogičtí pracovníci MŠ spolupráci se zákonnými zástupci zařazených dětí při řešení předestřených problémů ekonomického charakteru souvisejícího s MŠ?
3. Jaké charakteristiky má výzkumný soubor – pedagogičtí pracovníci v ukazatelích délky pedagogické praxe, pracovní pozice a dosaženého vzdělání?

Vzhledem ke koronavirové situaci v době, kdy byl uskutečněn výzkum, jsme pro získání potřebných dat zvolily výzkum kvantitativně orientovaný. Metodou bylo dotazování s technikou dotazníku s výběrovými položkami a otevřenými otázkami. Dotazník byl distribuován pedagogickým pracovníkům mateřských škol v Moravskoslezském kraji v České republice.

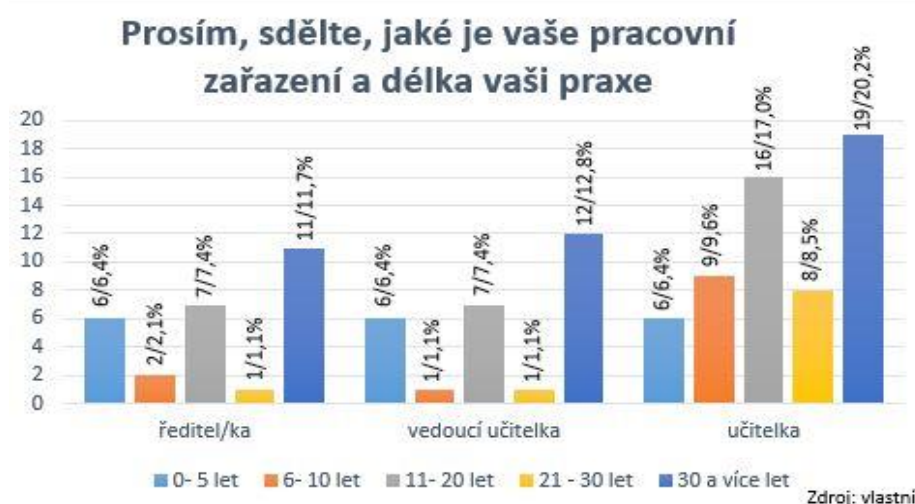
Výzkumný soubor

Respondenty (dále také jen R) se stali výše upřesnění pedagogičtí pracovníci MŠ. Z tohoto pohledu je náš soubor výběrový a dostupný. Zajímala nás skladba výzkumného souboru z hlediska délky pedagogické praxe, pracovní pozice a dosaženého vzdělání, poněvadž se domníváme, že všechny tři uvedené faktory mohou odpovědi respondentek ovlivnit. Vliv těchto faktorů jsme v této fázi vyhodnocování výsledků výzkumu nezkoumaly. A nezkoumaly jsme pohlaví respondentů. Je však potřeba sdělit, že v pedagogickém terénu jsou ředitelkami, vedoucími učitelkami a učitelkami mateřských škol v majoritním počtu ženy, i když muže ve vedoucí pozici ředitele zde najdeme také.

Odpovědi jsme získali od 94 respondentů, kteří představují 100% našeho výběrového souboru.

Nejčetnější skupinou pedagogických pracovníků je skupina s délkou praxe 30 a více let. V této skupině je 11/11,7% ředitelů/ek, 12/12,8% vedoucích učitelek a 19/20,2% „výkonných“ učitelek. Druhou nejčetnější skupinou podle délky praxe je skupina pedagogických pracovníků s délkou praxe 11-20 let. Ve skupině je 7,74% ředitelů/ek, 7/7,4% vedoucích učitelek a 16/17% učitelek. Četnosti podle délky praxe se ve skupinách podle pracovních pozic dále liší. U ředitelů/ek v délce praxe 0-5 let jde o 6/6,4% R, ve skupině s délkou praxe 6-10 let je 2/2,1% ředitelů/ek a délku praxe 21-30 let mělo 1/1,1% ředitelů/ek. U vedoucích učitelek mělo délku praxe 0-5 let 6/6,4% R, v této skupině s délkou praxe 6-10 let bylo 1/1,1% R a 21-30 let praxe mělo 1/1,1% vedoucích učitelek. Délku praxe 6-10 let mělo 9/9,6% „výkonných“ učitelek, délku praxe 21-30 let vykázalo 8/8,5% těchto R a 0-5 let praxe uvedlo 6/6,4% R.

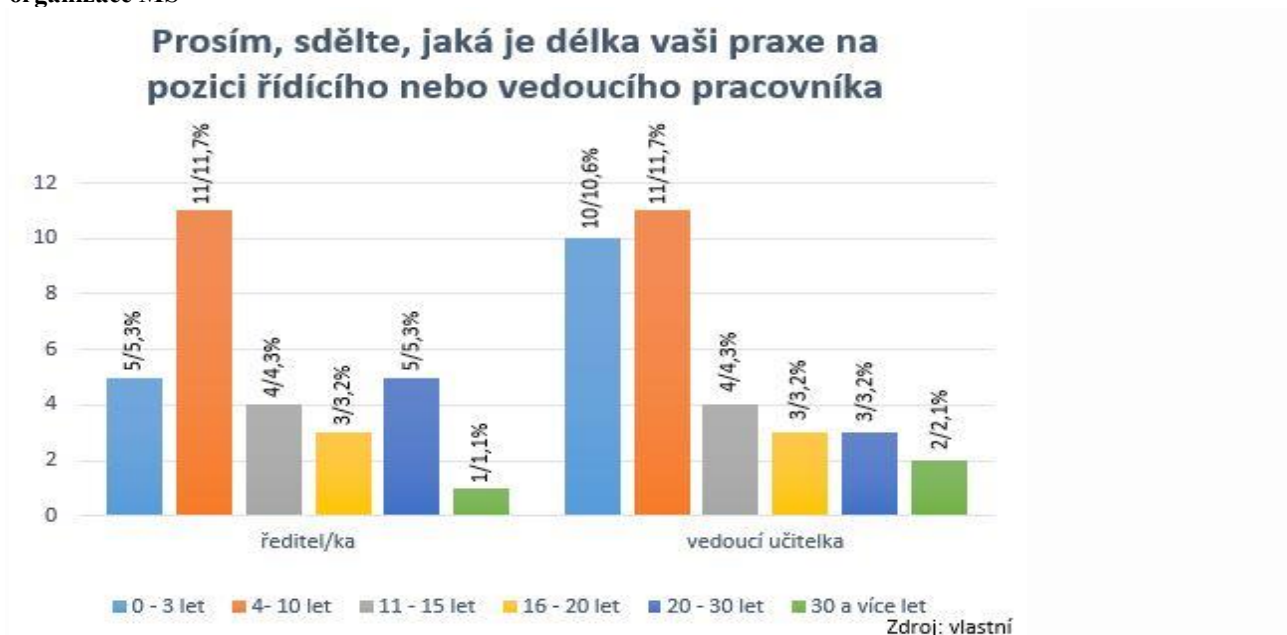
Obrázek 1 Pracovní zařazení a délka pedagogické praxe respondentů

Zdroj: vlastní

Zajímalo nás, jak dlouho vykonávají skupiny respondentů pracovní pozici vedoucích a řídicích pracovníků. Ve skupině ředitelů je v nejvyšším počtu zastoupená skupina s délkou zařazení na řídicí pozici 4-10 let, tj. 11/11,7%. Další v pořadí dle počtu jsou dvě skupiny ředitelů/ek. První skupina uvádí délku zařazení na řídicí pozici 0-3 roky, tj. 5/5,3%; a druhá skupina 20-30 let, tj. 5/5,3%. Na řídicí pozici 11-15 let se nacházelo 4/4,3% ředitelů/ek a 3,32% ředitelů/ek je řídicím pracovníkem 16-20 let. V řídicí pozici 30 a více let se do výzkumu zapojil jeden ředitel/ka, tj. 1/1,1%.

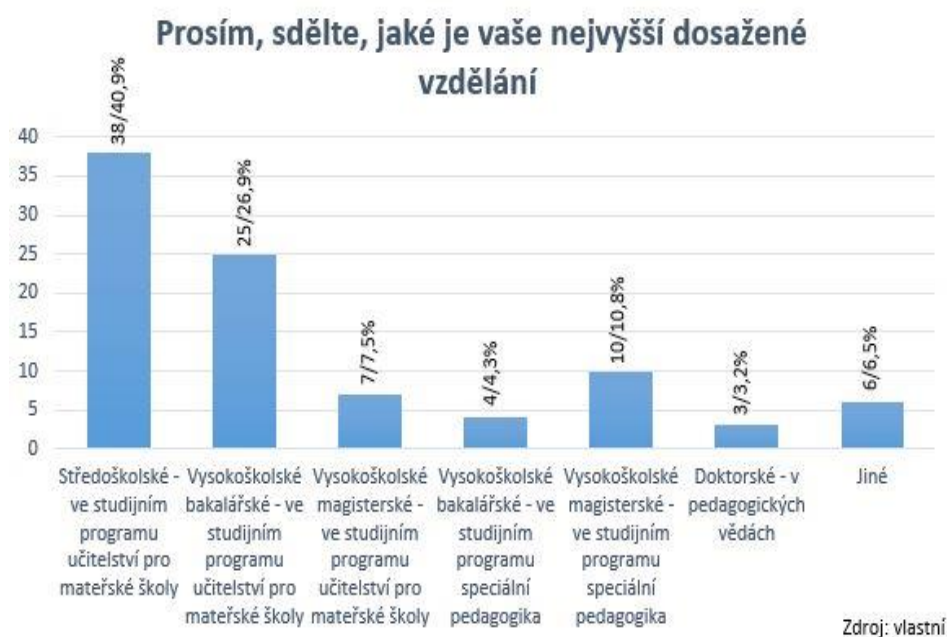
Obrázek 2 Délka zařazení na pozici řídicího pracovníka organizace MŠ a pracovníka pověřeného vedením organizace MŠ

Zdroj: vlastní

Odpovědi k dosaženému vzdělání respondentů nám podaly informaci, že u pedagogických pracovníků v předškolním vzdělávání má vzrůstající tendenci vzdělání vysokoškolské. Oslovených respondentů se středoškolským vzděláním bylo 38/40,9%. Ostatní respondenti představují skupiny: s vysokoškolským vzděláním v bakalářském studijním programu učitelství pro mateřské školy v počtu 25/26%, s vysokoškolským vzděláním v magisterském studijním programu předškolní pedagogika v počtu 7/7,8%, v bakalářském studijním programu speciální pedagogika v počtu 4/4,3%, v magisterském studijním programu speciální pedagogika v počtu 10/10,8%, v doktorském studiu v pedagogických vědách v počtu 3/3,2%. Jiné dosažené vzdělání mají respondenti v počtu 6/6,5%, a je jím vyšší odborné vzdělání a vysokoškolské vzdělání v jiných, než v pedagogicky orientovaných vzdělávacích programech.

Obrázek 3 Dosažené vzdělání respondentů

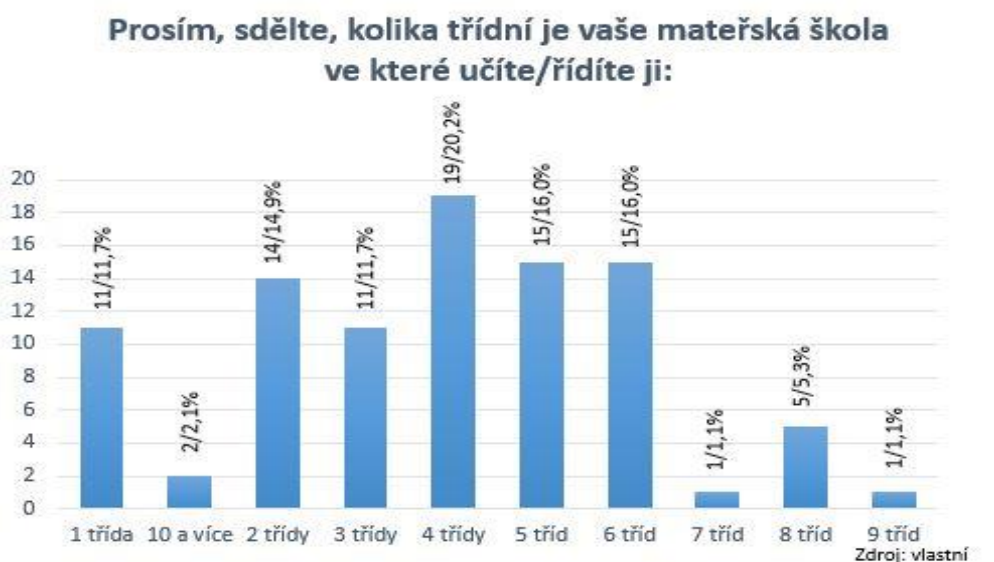

Zdroj: vlastní

Problémy sociálního a ekonomického charakteru jsme identifikovali ve spolupráci s pedagogickými pracovníky v mateřských školách v Ostravě - městě, a to v počtu 34/36,2%, v přilehlých částech Ostravy v počtu 3/3,2%; ve městě Karviné (16/17%) a v přilehlých částech Karviné (4/4,3%); ve městě Frýdek Místek (9/9,6%) a v přilehlých částech města (9/9,6%); ve městě Nový Jičín (9/9,6%) a v přilehlých částech města (8/8,6%); ve městě Opava (1/1,1%) a v přilehlých částech města (2/2,2%).

Mateřské školy, v nichž pracují pedagogičtí pracovníci, jenž nám sdělili své problémy, jsou rozdílné velikostí danou počtem tříd, od mateřských škol jednotřídních až po desetitřídní. V nejvyšším počtu se nám ozvali respondenti z mateřských škol se 4 třídami, bylo jich 19/20,2%. Z mateřských škol s 5 třídami a se 6 třídami se do výzkumu zapojil stejný počet respondentů, a to 15/16%. Respondentů z MŠ se 2 třídami se zapojilo 14/14,9%; respondentů z MŠ s 1 třídou a se 3 třídami byl stejný počet, 11/11,7%. Následují respondenti z mateřské školy s 8 třídami (5/5,3%) a respondenti z mateřské školy s počtem tříd 10 a více, kterých bylo 2/2,1%. Poslední skupina respondentů se do výzkumu zapojila z MŠ se 7 třídami a s 9 třídami a jsou zastoupeni vždy pouze v počtu 1/1,1%.

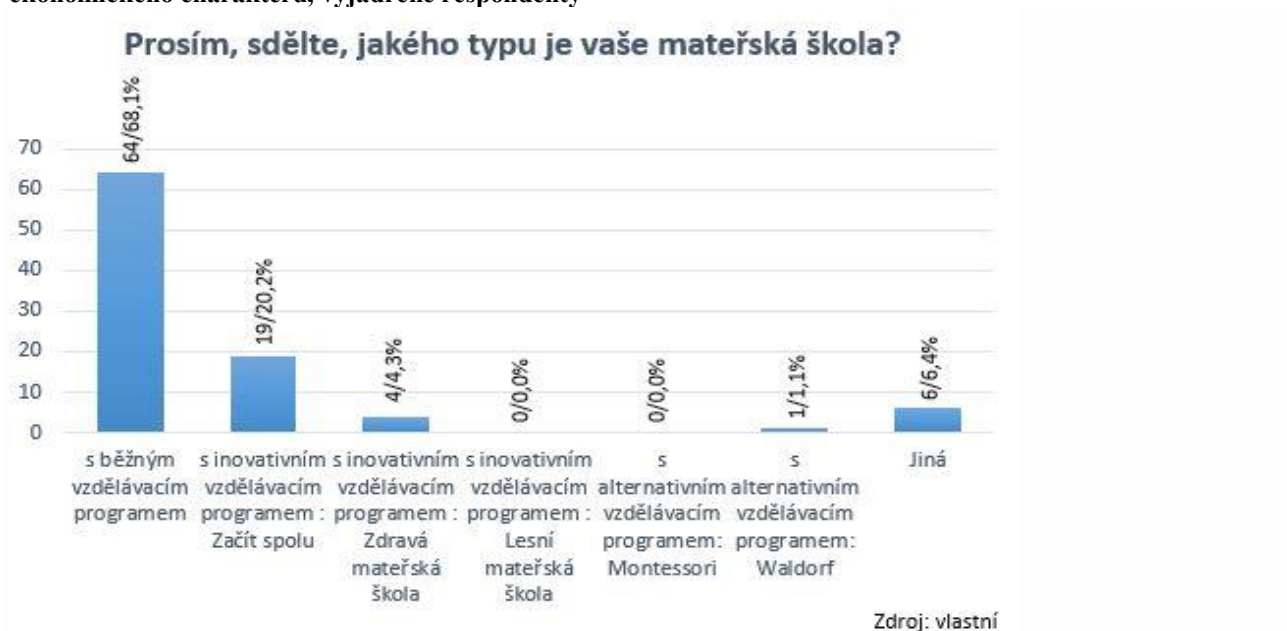
Obrázek 4 Četnost respondentů a počet tříd MŠ, v níž jsou zaměstnáni

Zdroj: vlastní

Zjistili jsme, že s problémy sociálního a ekonomického charakteru se setkali pedagogičtí pracovníci mateřských škol nejen v MŠ se vzdělávacím programem běžným, ale i s odlišnými vzdělávacími programy. Odpověděli nám respondenti z MŠ s běžným vzdělávacím programem v počtu 64/68,1%; z MŠ s inovativním vzdělávacím programem *Začít spolu*, a to v počtu 19/20,2% a z MŠ se vzdělávacím programem *Zdravá mateřská škola*, jichž bylo 4/4,3%. Z MŠ s alternativním vzdělávacím programem *Waldorfská pedagogika* nám odpověděl 1/1,1% R. Zapojili se ještě R z MŠ se vzdělávacím programem s prvky alternativního programu *Montessori pedagogiky* a inovativního programu *Začít spolu*, a to v počtu 6/6,4%.

Obrázek 5 Mateřské školy a jejich vzdělávací programy, ve kterých identifikujeme problémy sociálního a ekonomického charakteru, vyjádřené respondenty

Zdroj: vlastní

IV. Výsledky

Častost navazování spolupráce za účelem řešení problémů sociálního charakteru a obtížnost řešení problémů ekonomického charakteru zákonných zástupců zařazených dětí s pedagogickými pracovníky MŠ, jsme zkoumali samostatně.

V **oblasti sociální** nás zajímalo, jaká je častost navazování spolupráce při řešení již dříve identifikovaných problémů sociálního charakteru, které potřebovali s pedagogickými pracovníky MŠ řešit zákonní zástupci dětí zařazených do MŠ. Naše respondenty jsme vybídli k označení častosti spolupráce při řešení problémů *dostupnosti MŠ, umístění MŠ v určité lokalitě a problémy spojené s inkluzí*, a to na škále nikdy - někdy – často – velmi často.

U problému *dostupnosti MŠ* pro zákonné zástupce 46/48,9% respondentů vypovědělo, že spolupráce při řešení tohoto problému „nikdy“ se zákonnými zástupci nenastala, poněvadž se nikdy nevyskytl tento problém; „někdy“ spolupráce nastala u 33/35,1% R; „často“ ke spolupráci při řešení tohoto problému došlo u 11,11,7% R a „velmi často“ pak 4/4,3% R.

Dalším problémem je *umístění mateřské školy v určité lokalitě*. Spolupráci zákonní zástupci při řešení tohoto problému „nikdy“ nepožadovali u 57/60,6% R opět proto, že se tento problém nevyskytl. „Někdy“ byla spolupráce zákonnými zástupci požadována, a to u 30,31,9% R. Naproti tomu „často“ zákonní zástupci dětí vyžadovali spolupráci při řešení tohoto problému u 8/85% R; „velmi často“ u 1/1,11% R.

Další spolupráce je spojená s řešením problémů v podmínkách vzdělávání. Respondenti se vyjádřili ke spolupráci se zákonnými zástupci dětí při řešení sociálních problémů spojených s *inkluzí* v mateřské škole nebo ve třídě, do níž je zařazeno dítě zákonných zástupců. „Nikdy“ nebyla spolupráce zákonnými zástupci vyžadována při řešení uvedeného problému u 39/41,5% R; „někdy“ u 45/47,9% R; „často“ byla vyžadována u 9/9,6% R, a že ji požadovalo „velmi často“, uvedlo 1,11% R.

V souvislosti se zařazením svého dítěte do MŠ projevuje zákonný zástupce ochotu ke spolupráci při řešení celé řady dalších problémů. Rozdělily jsme je do pěti bloků. Do prvního bloku jsme zařadily spolupráci při řešení těch problémů, které jsou spojeny s učitelkou jako nejdůležitější osobou, s níž dítě v mateřské škole přichází nepřetržitě, po celou dobu svého pobytu, do styku. Zjistily jsme, že zákonní zástupci vyžadují spolupráci při řešení *věku učitelek, jejich dosaženého vzdělání, jejich*

kompetentnosti a při řešení *vztahů na pracovišti*. Tyto atributy mají vliv na výběr mateřské školy, do které zákonný zástupce své dítě zapíše k předškolnímu vzdělávání, hrají svou roli v důvěře zákonných zástupců k učitelce, k její profesionalitě a mají vliv na vzájemnou spolupráci při výchově a vzdělávání dítěte zákonného zástupce.

Získaly jsme následující odpovědi:

„Nikdy“ neřešili zákonní zástupci dětí *věk učitelky* s 80/85,1% R, nebyla tedy spolupráce navázána; „někdy“ spolupracovalo při řešení tohoto problému s R 14/14,9% zákonných zástupců dětí.

Že *dosažené vzdělání* učitelek nebylo „nikdy“ důvodem k navázání spolupráce za účelem jeho řešení, uvedlo 74/78,7% R a „někdy“ (v 19/20,2%) vyžadovali zákonní zástupci dětí spolupráci při jeho řešení.

Kompetentnost učitelek nebyla „nikdy“ důvodem ke spolupráci mezi aktéry, toto uvedlo 82/87,7% R; „často“ byla důvodem k vymáhání spolupráce zákonných zástupců u 4/4,3% R; 24/25,8% R uvedlo, že „někdy“ aktéři spolupráci navázali za účelem řešení uvedeného problému.

Vztahy na pracovišti v mateřské škole „nikdy“ nebyly důvodem k navázání spolupráce mezi aktéry, což uvedlo 82/87,2% R; „někdy“ 9/9,6% R a „často“ byla spolupráce mezi pedagogickými pracovníky a zákonnými zástupci dětí navázána za účelem řešení tohoto problému u 3/3,2% R.

Výsledky zjištění v prvním bloku problémů můžeme souhrnně komentovat jako pozitivní. Pokud nám pedagogičtí pracovníci z našeho výzkumného souboru poskytli pravdivé informace, mají v zákonných zástupcích partnery, kteří v ně mají důvěru, jež pozitivně ovlivňuje vzájemnou spolupráci obou aktérů za účelem vzdělávání dítěte v MŠ.

Druhý blok zjišťující spolupráci při řešení problémů sociálního charakteru mezi pedagogickými pracovníky a zákonnými zástupci dětí představují ty problémy, které souvisejí s životním stylem zákonných zástupců. Jsou jimi požadavky: (1) vycházející z *alternativního způsobu života zákonných zástupců*; (2) *na světonázorové zaměření vzdělávání*; (3) *na národnostní a etnické složení třídy*, do níž je dítě zákonných zástupců zařazeno; (4) požadavek na *vybavení třídy*; (5) *přání na zařazení či přeřazení dítěte* do jiné třídy.

Pedagogičtí pracovníci nám podali tyto informace:

„Nikdy“ nebyla navázána spolupráce při řešení požadavku vycházejícího z *alternativního způsobu života* mezi 59/62,8% R a zákonnými zástupci jimi vzdělávaných dětí; „někdy“ byla navázána u 35,1% R; že „často“ spolupráci aktéři navazují, uvedlo 2/2,1% R.

Spolupráce v důsledku řešení požadavku na *etnické a národnostní složení třídy* „nikdy“ nebyla vyžadována od zákonných zástupců u 75/79,8% R, nebylo tedy třeba navazovat mezi aktéry spolupráci; „někdy“ ji vyžadovali zákonní zástupci dětí u 18/19,1% R; a „často“ spolupráci vyžadovali zákonní zástupci dětí pouze u 1/1,1% R.

Při řešení *světonázorového zaměření vzdělávání* „nikdy“ nepožadovalo spolupráci 84/89,4% R a „někdy“ spolupráci požadovali zákonní zástupci dětí u 10/10,6% R.

Při *vybavení mateřské školy* „nikdy“ zákonnými zástupci dětí neměli tendenci spolupracovat s 50/53,2% R, „někdy“ chtěli spolupracovat s 37/39,4% R a „často“ požadovali spolupráci s 7/7,7% R.

Při *zařazení anebo přeřazení dítěte do jiné třídy* „nikdy“ nenavazovali spolupráci zákonní zástupci s 34/36,2% R, „někdy“ navazovali spolupráci s 56/59,6% R, „často“ chtěli spolupracovat se 2/2,1% R a „velmi často“ chtěli zákonní zástupci dětí spolupracovat se 2/2,1% zapojených respondentů.

Výsledek zjištění ve druhém bloku problémů vypovídá o toleranci k vyznání a účtě k názorům mezi zákonnými zástupci a pedagogickými pracovníky, které jejich vzájemnou spolupráci podporují. V některých případech spolupráci ovlivňují, ale toto ovlivňování není podle výsledků „někdy“ a „často“ zásadní. Stupnice škály „velmi časté“ spolupráce se objevila pouze u požadavku na přeřazení dětí z jedné třídy MŠ do jiné.

Do třetího bloku zařazujeme řešení problémů sociálního charakteru vzniklých *mezi zákonnými zástupci a jejich dítětem*, pro jejichž řešení oslovují ke spolupráci pedagogické pracovníky. Můžeme zde zařadit vzdorovitost, kázeňské problémy dítěte, nezvládnutí sebe-obslužných činností dítětem, odmítání podrobení se pokynům rodičů, vymáhání vedoucí úlohy ve skupině dětí, apod. Pedagogičtí pracovníci nám podali výpovědi, že se na ně obrací zákonní zástupci dítěte s požadavkem spolupráce při řešení těchto problémů „velmi často“, a to 1/1,1% R; „často“ 13/13,8% R; že se „někdy“ za tímto účelem setkali, uvedlo 66/70,2% R; a že nebyli požádáni o spolupráci „nikdy“, uvedlo 14/4,9% R. Citované těžkosti s vlastním dítětem řešené ve spolupráci obou aktérů jsou problémy velmi obtížnými, jelikož se v nich jedná vždy o dítě, o jeho vývoj a rozvoj, o jeho učení, o naplnění potřeby dítěte mít bezproblémové vztahy a spokojené dětství.

Výsledky nás informují, že za účelem řešení předložených problémů sociálního charakteru mezi zákonným zástupcem a dítětem aktéři spolupráci navazují.

Čtvrtý blok zahrnuje navazování spolupráce při řešení problémů sociálního charakteru, který má legislativní základ a pedagogický pracovník nemůže zákonnému zástupci v žádném případě vyhovět. Identifikovaly jsme požadavek na spolupráci, kdy jeden ze zákonných zástupců dítěte vzdělávajícího se v MŠ, žádal *zamezení styku* dítěte s druhým zákonným zástupcem dítěte. Tyto situace patří mezi obtížné problémové situace, často vyžadující účast jiných odborníků a kompetentních osob pro jejich řešení. Respondenti nám odpověděli, že s požadavkem o spolupráci s nimi za účelem tohoto požadavku se na ně „nikdy“ neobrátilo 34/32% R, „někdy“ bylo o spolupráci požádáno 60/63,8% R; „často“ bylo požádáno o spolupráci 2/2,1% R a „velmi často“ pak 1/1,1% R.

Poslední, pátý blok řešených problémů představuje navazování spolupráce při řešení *nabídky mateřské školy* zákonným zástupcům a požadavky na jejich *spoluúčast* v ní. Obsahem je nabídka *stravování pro dítě ze strany MŠ*, ale na druhé straně také *požadavky* zákonných zástupců *na podobu stravování jejich dítěte*, dále požadavky zákonných zástupců týkající se *odpoledního klidu* dítěte v MŠ, požadavky na *dohlžení na dítě při sebe-obslužných činnostech*, nabídka a účast v *nadstandartních aktivitách* pro děti i pro rodiče s dětmi (sportovní akce, plavání, bruslení apod.), účast dítěte v *mimoškolních* *alcích* mateřské školy (výlety, škola v přírodě, exkurze apod.) a patří sem i požadavek na aktuální *informace* na webových stránkách MŠ.

Pedagogičtí pracovníci nám odpověděli, že za účelem řešení těchto problémů sociálního charakteru navázali s nimi zákonní zástupci spolupráci na škále od „nikdy“ až po „velmi často“. Za účelem *nabídky stravování ze strany MŠ* „nikdy“ zákonní zástupci dětí nevyvolávali spolupráci s 28/29,8% R; „někdy“ chtěli spolupracovat s 49/52,1% R; „často“ navazovali spolupráci s 15/16% R a „velmi často“ s 2/2,1% R.

Požadavek zákonných zástupců *na podobu stravování* „nikdy“ nevyšel k 9/9,8% R, tedy také nenavazovali spolupráci; „někdy“ navázali zákonní zástupci spolupráci za účelem řešení s 53/56,4% R; „často“ bylo ke spolupráci zákonnými zástupci osloveno 28/29,8% R a „velmi často“ pak 4/4,3% R.

Kvůli požadavku zákonných zástupců na *odpolední klid* dítěte „nikdy“ zákonní zástupci nenavázali spolupráci s 8/8,5% R; „někdy“ ji navázali s 63/67% R; „často“ navázali spolupráci s 14/14,9% R a „velmi často“ s 10/10,6% R.

Za účelem dohlžení na dítě při jeho *sebe-obslužných činnostech* navázali zákonní zástupci „velmi často“ spolupráci s 3/3,2% R; „často“ s 15/16% R; někdy“ s 52/53,3% R, a „nikdy“ o spolupráci nebylo požádáno 24/25,5% R.

V ohledu řešení požadavku na nabídku *nadstandartních aktivit* mateřské školy „nikdy“ nenavázali zákonní zástupci spolupráci s 16/17% R, „někdy“ navázali spolupráci při jejich řešení s 45/47,9% R; „často“ vyvíjelo vůli spolupracovat 28/29,8% R a „velmi často“ pak 5/5,3% R.

Aby zajistili *účast dítěte* v nadstandardních aktivitách, „nikdy“ nenavázali zákonní zástupci spolupráci s 28/29,8% R; „někdy“ navázali spolupráci s 44/46,8% R; „často“ navázali spolupráci s 19/20,2% R a „velmi často“ s 3/3,2% R.

Z důvodu účasti dítěte v mimoškolních aktivitách „nikdy“ nenavázali spolupráci zákonní zástupci dětí s 23/24,5% R; „někdy“ vymáhalo spolupráci 50/53,2% R, „často“ potřebovali zákonní zástupci spolupracovat s 18/19,1% R a „velmi často“ s 3/3,2% R.

Vzájemná spolupráce byla také navázána za účelem *informací* pro zákonné zástupce na webových stránkách a nástěnkách. Že „velmi často“ spolu aktéři spolupracovali, uvedlo 4/4,3% R; často 9/9,6 R; že „někdy“ spolupracovali, uvedlo 50/53,2% R, a že „nikdy“ za tímto účelem nespupracovali, uvedlo 31/33% R.

Tento blok obsahující především požadavky zákonných zástupců k pedagogickým pracovníkům vypovídají o tom, že je zákonní zástupci vnímají jako partnera a MŠ jako prostředí, ve kterém mají možnost se vyjadřovat a uplatňovat své představy a nároky. Zároveň, ale tímto mohou zákonní zástupci narušovat již zaběhnutý a v praxi ověřený, bezpečný, kvalitně zorganizovaný chod mateřské školy a proces vzdělávání dítěte. Ne vždy, jsou takto vyřčené požadavky ze strany zákonných zástupců adekvátní, realizovatelné, či inspirující, práci pedagogických pracovníků ve vzdělávání dítěte podporující. Pedagogičtí pracovníci se tak někdy dostávají do role téměř vyjednávačů spolupráce, aby v co největší míře vzniku problémových situací zabránili.

Respondenti se měli možnost vyjádřit, při kterých jiných problémových situacích sociálního charakteru, jež řeší ve svých mateřských školách se zákonnými zástupci, navazují vzájemnou spolupráci. Vyjádřili se, že nabízený výčet problémů k posouzení byl dostatečný. Pouze dva respondenti doplnili informace: spolupracujeme při řešení nepřítomnosti dítěte na povinném předškolním vzdělávání a spolupracujeme se zákonnými zástupci při potřebě návštěvy dítěte v pedagogicko- psychologickém centru.

Zjišťovali jsme, které formy spolupráce se pedagogickým pracovníkům *osvědčily při řešení problémových situací* sociálního charakteru se zákonnými zástupci. Jednou z nabízených forem spolupráce byla *osobní konzultace*. Ta se „osvědčila v některých situacích“ u 11/11,7% R; „osvědčila se“ u 29/30,9% R; „převážně se osvědčila“ u 12/12,8% R a že se „velmi osvědčila“ uvedlo 42/44,7% R.

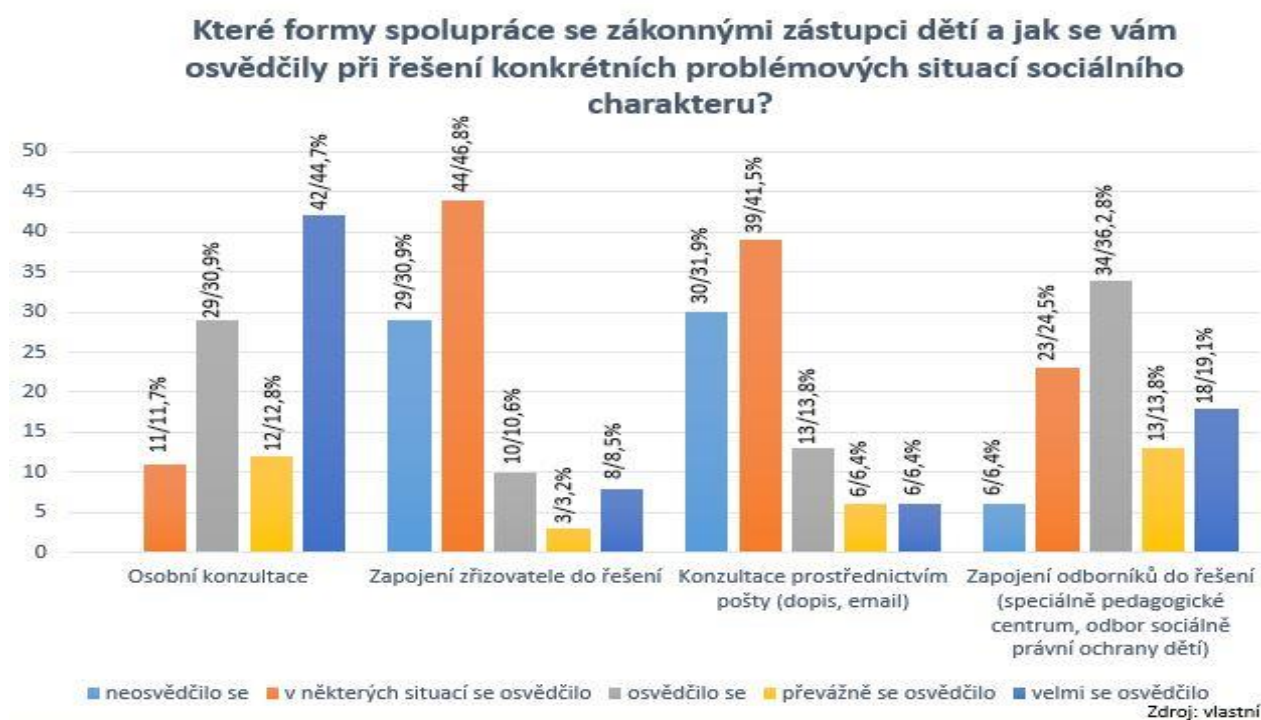
Druhou formou bylo *zapojení zřizovatele* do řešení. Že se „neosvědčilo“ uvedlo 29/30,9% R; „v některých situacích se osvědčilo“ uvedlo 44/46,8% R; „osvědčilo se“ uvedlo 10/10,6% R; „převážně se osvědčilo“ uvedlo 3/3,2% R a „velmi se osvědčilo“ podle 8/8,5% R.

Další formou byla *komunikace prostřednictvím pošty* (emailu, dopisu). Respondenti uvedli, že se „neosvědčila“ u 30/31,9% z nich, že se „v některých situacích osvědčila“ uvedlo 39/41,5% R; „osvědčila se“ uvedlo 13/13,8% R, „převážně se osvědčila“ u 6/6,4% R a „velmi se osvědčila“ podle 6/6,4% R.

Poslední nabízenou formou byla možnost *zapojení odborníků do řešení* (speciálně pedagogické centrum, odbor sociálně právní ochrany dětí). 6/6,4% R uvedlo, že se tato forma „neosvědčila“, že se „osvědčila v některých situacích“ je přesvědčeno 23/24,5% R; že se „osvědčila“ uvedlo 34/36,2% R; „převážně se osvědčila“ sdělilo 13/13,8% R a „velmi se osvědčila“ uvedlo 18/19,1% R.

Z nabízených forem spolupráce při řešení problémových situací vzešla z odpovědí respondentů jako nejefektivnější forma osobní konzultace.

Obrázek 6 Formy spolupráce se zákonnými zástupci dětí při řešení problémových situací sociálního charakteru

Zdroj: vlastní

V oblasti ekonomické jsme předestřeli respondentům dřívějším výzkumem identifikované problémy, které se vážou k ekonomickým záležitostem ve vztahu mateřská škola – zákonný zástupce dítěte a zjišťovaly jsme obtížnost spolupráce při jejich řešení se zákonnými zástupci na škále: bez obtíží – s obtížemi – obtížné - značně obtížné - extrémně obtížné – k situaci nedošlo.

Samozřejmě, že námi uvedená nabídka sociálních situací, které mohou být důvodem problémů ekonomického charakteru zákonných zástupců dětí, není konečná, proto byla respondentům nabídnuta i možnost se volně vyjádřit.

U řešení problémů souvisejících s *placením úplaty* za předškolní vzdělávání můžeme výpovědi respondentů rozdělit na ty, které prezentují bezproblémovou spolupráci při řešení představující odpovědi „bez potíží“ u 48/51,1% R a „k takovým situacím vůbec nedošlo“ u 2/2,1% R. Ve druhé polovině se nacházejí odpovědi vypovídající o spolupráci při řešení těchto problémů „s potížemi“ u 31/33% R. 10/10,6% R označilo spolupráci při řešení předestřeného problému jako „obtížnou“ a 3/3,2% R označilo spolupráci při řešení těchto problémů se zákonnými zástupci jako „extrémně obtížnou“.

Dalším problémem ekonomického charakteru je platba zákonných zástupců mateřské školy za *stravování jejich* dítěte v průběhu dne. Jako spolupráci s „obtížemi“ při řešení ji označilo 39/41,5% R, jako spolupráci „obtížně navazovanou“ 8/8,5% R, jako spolupráci „extrémně obtížnou“ 7/7,4% R. „Bez potíží“ spolupráci při řešení tohoto problému označilo 38/40,4% R a 2/2,1 R se vyjádřilo, že „k situaci nedošlo“.

Problémy ekonomického charakteru, jež vzniknou v MŠ a musí být řešeny, souvisí i s nadstandartními aktivitami pro dítě zajišťovanými mateřskou školou, kdy za účast dítěte v nich, musí zákonní zástupci dětí zaplatit. Zda se situace stane či nestane problémovou, rozhoduje ekonomické zázemí jednotlivých rodin; zda si konkrétní rodina dítěte může finančně dovolit je uhradit, a tím dítěti umožnit či naopak neumožnit účast v těchto aktivitách. Jako spolupráci „bez potíží“ při řešení uvedených situací, jež se mohou pro zákonné zástupce stát problémem, ji označilo 50/53,6% R a 4/4,3% R uvedlo, že k situacím „nedošlo“. Další skupina R, a to 25/26,6%, odpovídá, že vzájemná

spolupráce při řešení tohoto problému byla navazována „s obtížemi“; 12/12,8% R označuje spolupráci jako „obtížnou“; a jako „extrémně obtížnou“ ji označilo 3/3,2% R.

Respondenti se měli možnost vyjádřit, zdali se zákonnými zástupci zařazených dětí spolupracovali na řešení i jiných problémů v této zkoumané oblasti. Vyjádřili se pouze 3 respondenti. V jedné odpovědi nám R sdělil, že zákonný zástupce při konání akcí pro dítě pořádaných mateřskou školou, za něž by musel platit, dítě záměrně v tento den do MŠ nepřivede. Ve druhé odpovědi R uvedl, že zákonní zástupci se často domnívají, že platby nejsou jejich povinností, že je to záležitostí MŠ a třetí odpověď nám dávala na vědomí, že zákonní zástupci mají o platbách „jiná“ očekávání.

V. Diskuse

Na spolupráci při řešení problémů sociálního a ekonomického charakteru rodin s předškolními dětmi jsme se doptávaly učitelek, vedoucích učitelek a ředitelů/ek MŠ. Bylo by však účelné obdobný výzkum uskutečnit i u zákonných zástupců dětí a zjistit, které rodiny mají sociální problémy a jaké, zda se případně jedná o rodiny s více problémy (Trevor. 2009) a zda vstupují s pedagogickými pracovníky do vzájemných kontaktů za účelem spolupráce při jejich řešení. Identifikace, pochopení těchto problémů, případně jejich důsledků pro zákonné zástupce je zásadní pro rozhodování o způsobech, jak by pedagogičtí pracovníci v MŠ mohli vzájemnou spolupráci se zákonnými zástupci dětí připravovat, promýšlet, navazovat, upevňovat, případně rozšiřovat.

Zjištěná podoba spolupráce pedagogických pracovníků mateřské školy se zákonnými zástupci zařazených dětí při řešení problémů ekonomického a sociálního charakteru, která byla zkoumána v attributech obtížnosti a častosti, je v tomto ohledu první výzkumnou informací. Zároveň umožňuje určitý vhled do současných rodin s předškolními dětmi.

Je k zamyšlení, že pozornost zaměřeným problémům ve veřejném, a to ať již odborném nebo jen zainteresovaném prostředí, není věnována. Po jejich řešení se nevolá. Vnější, veřejné prostředí i zákonní zástupci zařazených dětí spíše očekávají, že budou vše řešit pedagogičtí pracovníci a že problémy vyřeší ke spokojenosti zákonných zástupců zařazených dětí. Pedagogickým pracovníkům záleží na dobrém, bezproblémovém průběhu celého procesu vzdělávání dětí v MŠ, proto problémům pozornost věnují, a za účelem jejich řešení trvale, opakovaně se zákonnými zástupci dětí spolupráci navazují.

Pro nás je zajímavé zjištění, že ke spolupráci pedagogických pracovníků a zákonných zástupců při řešení námi zkoumaných problémů sociálního a ekonomického charakteru dochází ve všech mateřských školách bez ohledu na jejich vzdělávací program. A tak spolupráci při řešení problémů tímto zjištěním můžeme vnímat jako spolupráci při řešení problémů současných rodin.

Zcela jistě by měla nastat další etapa výzkumu, v níž by se zjišťovalo, jaká byla zdůvodnění zákonných zástupců při jimi sdělovaných požadavcích pedagogickým pracovníkům MŠ, např. při požadavku na přeřazení jejich dítěte do jiné třídy; jaké konkrétní požadavky vycházející z *alternativního způsobu života* zákonní zástupci uvedli; jakou podobu měl jejich požadavek na určité *etnické a národnostní složení třídy*, apod.

VI. Závěr

Uskutečněný výzkum nám umožnil nahlédnout do prostředí předškolního vzdělávání a v něm do oblasti častosti navazování spolupráce zákonných zástupců dětí zařazených v MŠ s pedagogickými pracovníky MŠ při řešení specifikovaných sociálních problémů a obtížnosti spolupráce při řešení předestřených ekonomických problémů. Námi oslovení pedagogičtí pracovníci nás prostřednictvím výzkumu informují o živosti a aktuálnosti problémů a o tom, že všechny zkoumané problémy jsou jimi řešeny.

Zjištění nám podávají obraz o pedagogických pracovnících, kteří se nachází ve velmi náročném prostředí pro zvládnutí jim přidělených rolí a úkolů. Musí vykonávat velmi odborné pedagogické činnosti, ve kterých nesou zodpovědnost za vzdělávání svěřených dětí ve třídě MŠ a zároveň musí

být schopni navazovat i kvalitní spolupráci se zákonnými zástupci za účelem řešení problémů, a to nejen v námi zkoumaných oblastech. Vždy by totiž mohly mít dopad na vzdělávání dětí.

Literatura

- Bartlett, H. (1995). *Dictionary of Social Work*. Washington: National Association of Social Workers.
- Brugger, W. (2006). *Filosofický slovník*. Praha: Naše vojsko.
- Kasíková, H. (2007). *Kooperativní učení a vyučování. Teoretické a praktické problémy*. Praha: Karolinum.
- Keller, J. (2012). *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: SLON.
- Kol. autorů. (2006). *Slovník cizích slov*. Praha: Levné knihy.
- Maňák, J., Švec, J. (2003). *Výukové metody*. Brno: Paido.
- Matoušek, O. (2012) *Základy sociální práce*. Praha: Portál.
- Matoušek, O. a kol. (2008). *Metody řízení sociální práce*. Praha: Portál.
- MŠMT (2018). *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Tauris.
- Navrátil, P., Musil, L. (2000). Sociální práce s příslušníky menšinových skupin. *Sociální studia*, (5th ed.). Brno: MU, Fakulta sociálních studií.
- Navrátil, P. (2000). *Úvod do teorií a metod sociální práce*. Brno: Národní centrum pro rodinu.
- Popper, K. R. (1998). *Život je v řešení problémů*. Praha: MF.
- Trevor, S. (2009). Identifying Families with Multiple Problems: Possible Responses from Child and Family Social Work to Current Policy Developments. *The British Journal of Social Work*, 39(3), 435.
- Wildmannová, M. (2005). *Základy sociální politiky*. Brno: Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity.
- Walsh, J., White, S., Hite, K., Doherty, M., Doherty, P. (2019). How do you Solve a Problem like Maria? Family Complexity and Institutional Complications in UK Social Work. *European Journal of Social Work*, 22(6), 1050-1061.